
МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНІСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

УДК 336.71

Єсіпенко Н.М., Назаренко Я.А., Нгуєн Чунг Кієн

АНТИКРИЗОВА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Найбільших проблем остання світова криза завдала банківському сектору, який виявився нездатним протистояти її викликам, мобільно пристосовуватись до постійних змін у ринковому середовищі, через проблему «поганих» активів банки зазнали значних збитків. Результати діяльності банків стосуються майже усіх сфер економіки, їх невдачі та досягнення можуть призвести до руйнування або значних негативних зрушень у всій економічній системі. За таких умов банкам потрібно орієнтуватися на формування й впровадження ефективної системи антикризового менеджменту, застосувати спеціальний антикризовий механізм для уникнення явищ, подолання наслідків кризи та стабілізацію діяльності банку. Система має носити постійний характер та здійснювати моніторинг стану банківської діяльності. Все це сприятиме надійності банківської системи, забезпеченню безпеки і зростанню економіки, захисту вкладів клієнтів.

Актуальність дослідження. Досвід існування банківської системи України показав, що з кожним роком все більше банків зазнають негативного впливу різноманітних факторів, які спричиняють хвилі ліквідації та банкрутств. Зростає кількість втрачених банків, яка на сьогодні становить вже близько 100, а найголовніше, що їх кількість збільшується й надалі. Зважаючи на це, комплексне дослідження проблеми банківських криз, що передбачає врахування світового досвіду їх подолання, оцінку умов, причин і наслідків розгортання сучасної банківської кризи та її проявів в Україні, а також пошук шляхів оздоровлення вітчизняної банківської системи та її інститутів, є актуальним теоретичним і практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Найбільш вагомий вклад в теорію банківських криз внесли зарубіжні науковці, такі як: Бергер С., Дзьобек С., Дуттагупта Р., Деміргук-Кунт А., Дибвіг П., Джуччі Р., Енглунд П., Кірхнер Р., Пазарбазіоглу С., Камінські Г., Ліндгрєн С.-Дж., Мішкін Ф., Рейнхарт С., Рід А., Торнелл А., Херрєро Г. та інші. Серед вітчизняних вчених перші ґрунтовні дослідження проблеми фінансових криз були проведені Є. С. Варгою та М. І. Туган-Барановським.

Вивчення причин виникнення криз у кредитно-фінансовому секторі стало об'єктом пильної уваги сучасних дослідників: А. В. Анікіна, М. Ю. Бортника, А. К. Грязнової, І. Ковзанадзе, К. А. Кірсанова, І. В. Ларіонової, В. М. Новікова, А. С. Попової, А. В. Рикової, Н. І. Тютюника, В. М. Федоренка та ін.

Однак, багато теоретичних та прикладних аспектів проблеми банківських криз надалі залишаються недостатньо розробленими, а деякі позиції – дискусійними.

Постановка задач дослідження. Метою статті є аналіз та дослідження характерних рис та напрямків антикризового управління в банківських установах України, обґрунтування необхідності формування ефективної системи антикризового менеджменту

шляхом розробки та впровадження моделі оздоровлення банківської системи України.

Головний зміст. Банківська система України поступово інтегрується у світову фінансову систему, про що свідчить зростання частки іноземних інвесторів у капіталі української банківської системи, яке спостерігалось упродовж останніх років, водночас з 2013 р. намітилася тенденція до деякого скорочення цієї частки. Відкритість економіки України та зростання залежності українського ринку банківських послуг від ринку іноземних капіталів зумовлюють уразливість банківської системи від зовнішнього впливу. Це, у свою чергу, з урахуванням внутрішніх негараздів в політичному і економічному середовищі, посилюють кризові явища та нестабільність банків, зростання ймовірності їх банкрутства, що вимагає вжиття з боку НБУ адекватних заходів для підвищення стійкості та ліквідності банків, що досягається внаслідок здійснення ефективних форм і методів їх реструктуризації та фінансового оздоровлення, які центробанки і уряди нині активно застосовують для мінімізації наслідків кризових явищ (особливо в економічно розвинених країнах). Посткризові проблеми у вітчизняному банківському секторі продемонстрували, що реструктуризації банків також не уникнути.

На наш погляд, реструктуризація – один з основних шляхів оздоровлення банківської системи, зокрема формування її нової конфігурації із застосуванням заходів щодо санації, реорганізації та ліквідації банків. Основними методологічними принципами реорганізації та реструктуризації комерційних банків повинні бути: пріоритетність інтересів суспільства і держави перед інтересами окремого банку; застосування реорганізації як методу оздоровлення проблемних банків; підвищення стійкості та ефективності діяльності банків; забезпечення стабільної роботи платіжної системи та стабільності національної грошової одиниці.

На даний час цілком об'єктивно можна стверджувати, що банківський сектор України зміг протистояти кризі. Проте, слід зауважити, що окремі банки виявились нездатними ефективно їй протидіяти, наслідком чого було введення тимчасових адміністрацій до окремих банків та схвалення рішення про їх ліквідацію. По даним Нацбанку з 15.04.2014р. по 30.01.2015р. було ліквідовано або перебувають на ліквідації приблизно 25 банків України. [1]. Причиною цього є неплатоспроможність банків. За вирішення проблем які виникли у банку насамперед відповідають його власники. Однак існують органи регулювання та нагляду які повинні бути готовими до оперативного вжиття таких заходів [3]:

- Виявити ознаки проблемності банку на ранньому етапі;
- Стимулювати, у випадку необхідності, прийняття оздоровчих заходів безпосередньо банком.
- Визначити та своєчасно вживати заходи, якщо проблема не може бути вирішена власними зусиллями банку, з метою проведення реорганізації або ліквідації банку з найменшими втратами.

На нашу думку, необхідна розробка принципово нових моделей проведення оздоровлення банківської системи.

Пропонуємо до розгляду модель для банків – потенційних банкрутів. Схема працює наступним чином. НБУ встановлює проблемний банк та призначає тимчасову адміністрацію. Адміністрація проводить ранжування претензій, визначає ліквідні активи та реалізовує їх. Отримані кошти направляє на першочергові проплати та проводить, таким чином, первинне очищення балансу. Після цього визначається сума проблемної заборгованості.

Далі для кожного проблемного банку Державне агентство створює санаційний фонд (для кожного окремого – свій) з випуском відповідних інвестиційних сертифікатів на суму проблемної заборгованості, збільшеної на суму статутного капіталу банку (своєрідний пайовий фонд кожного банку). Замість СФ можуть бути довгострокові державні облігації

внутрішньої позики. Орієнтовно на 15-25 років під 3-4% річних. Сертифікати у примусовому порядку обмінюються на корпоративні права засновників банку. Можна сказати, що відбувається націоналізація банку. Також у примусовому порядку сертифікати обмінюються на проблемні активи (прострочені проблемні кредити), і ними здійснюється погашення заборгованості банку.

У кінцевому підсумку банківська установа буде «очищена» від проблемних активів, а в подальшому – і від зобов'язань. Таким чином, відновлюється його платоспроможність. Більше того, на баланс такого банку вводяться цінні папери, які в майбутньому можуть бути обмінені на грошові кошти. Замість передбачених законодавством 18 місяців санації, а точніше, як правило, замість ліквідації потенційного банкрута, ми отримуємо відновлення платоспроможності банку вже через три-чотири місяці.

Агентство організовує роботу з погашення сертифікатів, кошти для якої формуються виключно за рахунок повернутих кредитів. Для цього при агентстві необхідно створити потужну колекторську структуру, яка б займалась поверненням заборгованості (основних сум, процентів, штрафів). На час діяльності пайового фонду необхідно спростити процедуру повернення коштів (безакцептне списання коштів боржників, спрощення процедури їх банкрутства тощо).

Можна розглянути можливість обміну сертифікатів на державні облігації у певній пропорції (наприклад, 1 облігація за 10 сертифікатів), погашати ними свої зобов'язання перед державою тощо [2]. Сам банк у подальшому може бути проданий приватному інвестору, а виручені кошти спрямовуються або в санаційний фонд, або в державний бюджет.

Отже, буде створений ринковий антиінфляційний багатоцільовий інструмент, що сприяє, з одного боку, запобіганню краху банківської системи, з другої – зняттю соціальної напруги в суспільстві. Вказані процедури можна одночасно застосовувати до необмеженої кількості банківських установ. При цьому не буде потреби виділяти кошти з бюджету для рефінансування чи рекапіталізації банків.

Суттєвим доповненням схеми повинен стати механізм повної матеріальної відповідальності власників комерційних банків за доведення банку до банкрутства за рахунок усіх можливих належних їм і членам їх сімей активів (за прикладом Туреччини, де після запровадження такого механізму не відбулося жодного банкрутства банківської установи) [4].

На нашу думку, плюси цієї схеми полягають в:

- 1) Автоматичний рівномірний розподіл ризиків між усіма учасниками процесу оздоровлення. Якщо всі гроші будуть повернуті банку, то кожна зі сторін отримає свою частку. Якщо ні – збитків зазнають усі учасники у відповідній пропорції.
- 2) Прозорість процесу санації. Схема цілком зрозуміла кожному. Проведена, згідно з цією схемою, робота дає змогу повернути впевненість суб'єктів господарювання у тому, що їхні гроші можна повернути з банківської системи.
- 3) Згідно з чинним законодавством, лише після завершення санації (яка може тривати до 18 місяців) ми можемо дізнатися про долю банківської установи (чи буде відновлена її платоспроможність, чи ні), а в запропонованому варіанті вже протягом трьох-чотирьох місяців робота банку повністю відновлюється.
- 4) Універсальність (схема може бути застосована щодо необмеженої кількості банків).
- 5) Мінімальні витрати держави. Саме мінімізація витрат дає урядові змогу застосувати схему до будь-якої кількості банківських установ, а отже, спрямувати бюджетні кошти на підтримку реального сектора економіки.
- 6) Очистивши банк від прострочених кредитів банк має змогу:
 - a. Використати його як інструмент у своїх програмах;
 - b. Продати цей банк.

-
-
- 7) У кінцевому підсумку як фізичні, так і юридичні особи, як малі, так і середні та великі підприємства отримують рівні можливості відшкодування у відповідній пропорції.
 - 8) Незважаючи на те, що власники несуть суттєву відповідальність за свої прорахунки в менеджменті, запропонована схема дає їм можливість (за відсутності зловживань) повернути певну частину своїх інвестицій.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що антикризове управління у вітчизняних банках на сучасному етапі відзначається певною безсистемністю та непродуманістю заходів. Більшість банківських установ виявилися невідготтовленими до кризової ситуації через відсутність системи моніторингу та реалізації превентивних заходів.

Отже, яку б модель оздоровчих заходів держава не вибрала їй все одно потрібно дотримуватись таких основних принципів:

- своєчасність. Проблемний банк і органи регулювання та нагляду повинні вжити негайних заходів щодо запобігання посиленню та загостренню проблем банку;
- зобов'язання менеджменту. Менеджмент проблемного банку повинен діяти згідно з планом заходів щодо покращення стану проблемного банку, у протилежному випадку варто розглянути питання про зміну керівництва такого банку;
- пропорційність. Оздоровчі заходи повинні відповідати обставинам та масштабу проблеми;
- повнота охоплення. Програма оздоровлення повинна охоплювати як причини, так і симптоми проблемності банку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний банк України: офіційний сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
2. Слобода Л. Напрямки вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Електронний ресурс] / Л. Слобода. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/2011_04_10.pdf
3. Еркес О. Антикризове управління як інструмент оздоровлення банку/ О. Еркес // Вісник КНТЕУ. – 2011. - №3.
4. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках у період світової фінансової кризи [Електронний ресурс] /О. Б. Афанасьєва – Режим доступу:http://www.economy-confer.com.ua/full_article/646.

УДК 330.45

Єсіпенко Н.М., Назаренко Я.А., Нгуєн Чунг Кієн

ОСОБЛИВОСТІ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Фінансова діяльність підприємства в усіх його формах пов'язана з численними ризиками. Ризики, що супроводжують фінансову діяльність підприємств, виокремлюють в спеціальну групу фінансових ризиків. Вони відіграють